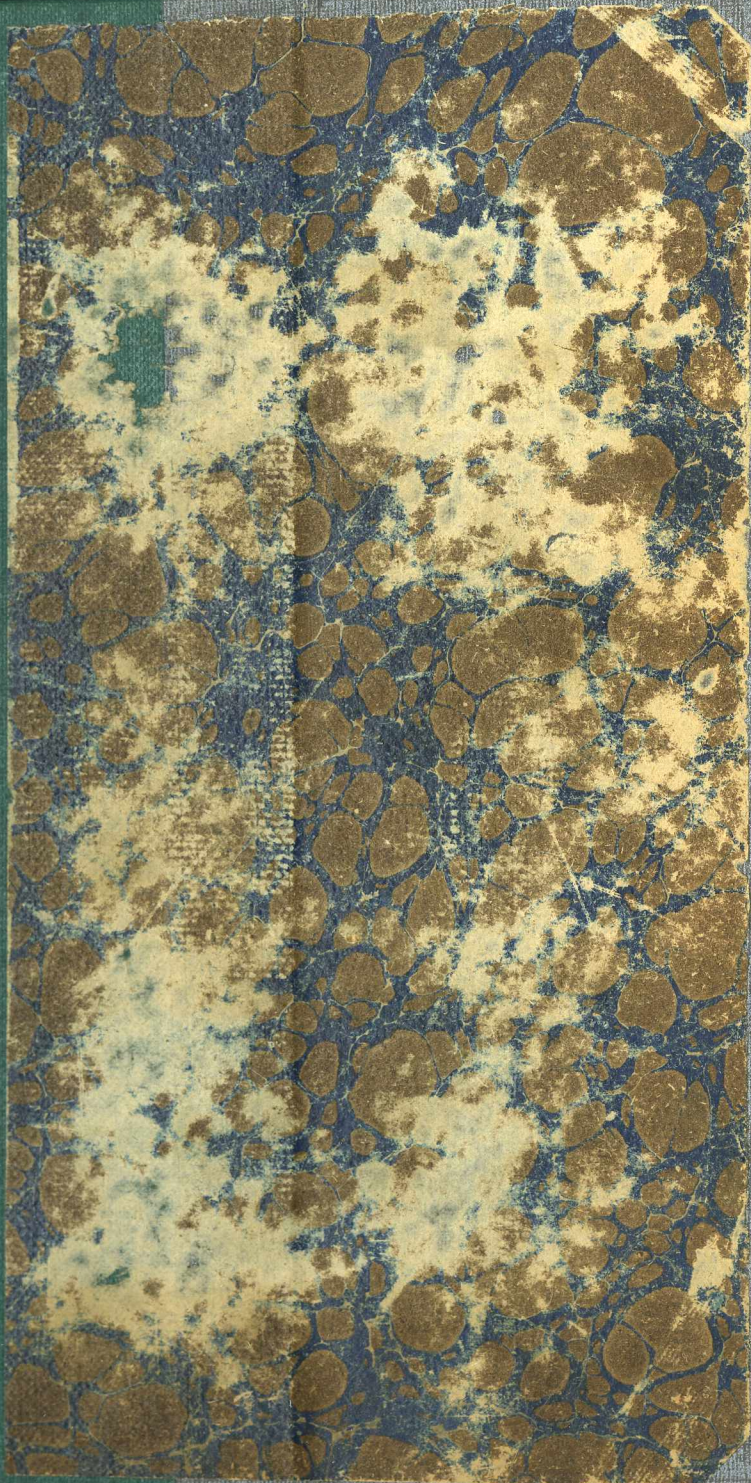

Politikai
röpiratok.

105.

105
830

SZERB SZÓZAT

A

MAGYAR NEMZETHEZ.

IRTA

ERGOVICS UROS.

5.

BUDÁN, 1848.

NYOMATOTT BAGÓ MÁRTON BETÜIVEL.

A

Die Serwische Nation existirt jetzt ausser Serwien in Ungern, Croatien und Slavonien, sie hat seit mehr als einem Jahrhundert in Ungern das Bürgerrecht erhalten; die Serwier sind ungrische Mitbürger, Mitstreiter, Mitbrüder geworden. Ihr danken die Ungern den Anbau wüster Ländereyen, die Bewachung unsrer Gränzen, die Vermehrung der k. k. Armeen, zum Theil den Erfolg der vorzüglich unter Kaiser Leopold I. wider die Türken unternommenen Feldzüge, und die daher erwachsene Erlösung von Ungern, die Belebung und Verbreitung des ungrischen Handels, endlich mehrere einzelne ausgezeichnete Patrioten und nützliche Staatsbürger. — Sie danken den Ungern Aufnahme, Wohnsitze, Religions-Freiheit, mehrere Cultur und ungestörten ruhigen Wohlstand. — Freundschaft, Bruderliebe und Bürgersinn musz die Ungern mit ihr, musz alle verschiedene Nationen in den ungrischen Erbländern zn einem harmonischen Ganzen verbinden. Läszt sich doch die Nothwendigkeit hievon selbst aus der Serwischen Geschichte lernen! denn auch diese hat Perioden des Anfangs, der Grösze und des Sinkens. Wenn die respectable Nation überhaupt allerdings eine eigne Geschichte verdient, so verdienen besonders die Ursachen des Zerfallens vom Serwischen Reich, lehrreich auch für jetzt blühende Reiche, entwikelt zu werden.

J. C. Engel,

Geschichte von Serwien und Bosnien
Halle, 1801. 3. Theil pag. 177.

BIBLIOTHEK DER UNIVERSITÄT
BERLIN, 1848

UNIVERSITÄT BACON MÄYTON BETRIEB

A jelen végzetteljes korszakban, melyben a népek öntudatra, kellő jogaik érzetére ébredtek, magyar haza összes polgárait is a rögtön fejledező nemzeti eszmék oceánja özönlé el. Midőn a nép-emancipatió órája ütött, a feleszmélés varázs hangja e hon különböző néposztálya közt egy hős nép keblébe hatalmasan kondult meg, s ez a nép — a Szerb nép vala. Midőn a pesti 12 pontban foglalt Magyar nemzet kívánságai legnagyobb részben törvényesen szentesített jogokká válván a Magyar Korona alatt élő összes nemzetnek tulajdonává lettek, midőn e hon lelkes atyái az elvet: miszerint jövő alkotmányunk „a különböző nemzetiségek és osztályok tekintetbe vételével alakitassék“ kimondá, ekkor a szerb vérrel szerzett, másfél századig kijátszott, s mind-eddig csak jámbor ohajtásoknak tekintett népjogok is feltámadtak, s ezek igénybe vétele idéztetett elő. Ennek szüleményne lőn ama esmert, és „Szerb nemzet kívánságai“ czime alatt megjelent 17 pontos pesti petitió, melly sokaknál annyi ingerültséget, annyi felháborodást és félremagyarázást okozott. A felzigatott kedélyek csillapítására történtek ugyan némely palliatív nyilatkozatok, azonban az egyrésztől százados előitéleteken alapuló, más résztől méltatlan szenvedett bántalmak fájdalomából eredő viszonyos ellenszenvek nem fojtattak el, sőt újra egyfelől a nemzeti öntudat és felsőbbség daczos indignatiója csapkod szét, más felől a féltékenység, bizalmatlanság, gyanú, s az ebből eredő vak szenvedélyek kitörései végtelen zavarral fenyegetők tovább harapódnak, az egyik rész orosz propa-

ganda rémképétől felriasztva megvelő, gyanús, ellenséges szemeket mereszt a hálátlan szerb ivadékra, ez ismét magyar ajku polgártársát anya nyelve, s ebből kifolyó nemzetisége' halálos ellenének nézvéen fogait vitsoritja szellemi életének vélt letiprója ellen, a hajdani zsarnokságot az ujjá szült de még nem esmért magyar haza rovására kárhoztatván, — s mind ez csak onnét támad, mert fájdalom még nem esmerjük, nem akarjuk esmerni egymást, — nem értjük, nem akarjuk érteni egymást, holott csak ezt teendők közeledhetünk egymáshoz kölcsönös bizalmat, hajdani rokonszenvet s testvéri szeretetet előidézendők. Ezt tehát tennünk kell hazafiak, mert csak a polgárok közti béke s egyetértés a honboldogság fejlődésének kellő biztositéka; azért, nehogy félreértés, visszavonás által e virulni kezdő szép haza fény-köre első keletében meghomályosodjék, nehogy a nemzeti egység, a haza közös érdekében öszpontosuló nemzeti anthonomia minden jövő nagy-nak s ditsőnek feltéte veszélyeztessék, előlegesen is multak történeti emléket futólagos vázlatban idézendem elő, melly nemzeti szent érzelmek lánczolatában a kölcsönös megesmérés, méltánylás és kiengesztelődés vesztett fonalát nyujtandja nektek.

A szerb nép, mellynek jelentékenységéről már Plinius emlékezik, melly a második században a legnemesbb szarmata népek egyik ágát tevé, régi esmerős. Arnulph német Császár idejében e honba bejött magyarok itt már szerbekre akadtak, a magyarok első fejedelmei az akkori illyr tartományok főnökeivel birtok s családi viszonyban állottak, s e két nép kölcsönös polgári jogokban részesülve a közös terheket egyenlően viselé. Hazánk történetei, *) bár a szerb nemzet e honhozi viszonyait a lehető legnagyobb szűkkeblűséggel érintik, — tanusítják; hogy a 4-ik Nádor Rádo 1-ső András alatt, 1056. kinek működése által kapcsoltaték Slavonia Ma-

*) lásd: Bonfin, Thuróczy, Rátkay, Pray, Istvánffy, Szentiványi, Zemeghius, Korponai s a t.

gyarországhoz, — a 6-ik Nádor Vid Illés 1072. Salamon és 1-ső Gejza alatt, kinek Buzini jószágán a király többször mulatott volt, — a 8-ik Nádor János Uros 1100. — a 45-ik Nádor Roland másképp Rádo Machoviai bán 1272. Szerb származéku honfiak voltak. — Hogy a magyar királyi széken vak Bélának lelkes neje Ilona, Béli Uros szerb fejedelem leánya, díszlett, kivel férje „Rátz ország királya“ czimet nyéré, hogy e szerb anya a már hanyatló árpadi ágot 2-ik Gejzának, 2-ik Lászlónak és 4-ik Istvánnak adván életet ismét felvirítá — hogy Nagy Lajos második neje Ilona, Nemanya István szerb fejedelem leánya volt, ki 1-ső Maria magyar királynőt szülé, hogy a magyar és szerb fejedelmi családok folytonos rokonság kapcsaival köttettek öszve, tudatik, mert irva áll; hogy Nagy Uros egyik fiának Dragutinnak neje Katalin, 5-ik István leánya volt, s hogy 1286. 3-ik István Milutin Uros, Nagy Uros ifjabbik fia, 5-ik István leányát Erzsébetet, ki a nyulak szigetén apácza vólt, vevé nőül, kivel két leányt nemzett, s kinek keze által Bosznia birtokába jött. — 1322-ben pedig 3-ik István Uros neje az Erdélyi vajdának Lászlónak leánya vólt. — De hogy a Magyar ország nagyok is szerb vérrel vegyültek öszve tudjuk onnét; hogy 1363. Gara Miklós nádor neje Ilona Lázár szerb fejedelem leánya vala, — hogy Mátyás alatt Brankovics Vuk (Lupus) nőül vevé Vitéz János Nagyváradai püspök hugát, melly házasságból Vuk Bálint 1490-ben Nagyváradai püspök származott, hogy Kinisi Pálnak ország bírása, Temesi gróf s az ország alsó részei főkapitányának neje Benigna, Magyar Balázs' Tót Horvát Dalmát országi bán' egyetlen leánya vólt, s hogy többek közt Brankovics János Deszpót 1490. Ilonával Jaksics István leányával nemzé Máriát, később gróf Frangepán Ferdinand nejét, melly házasság gyümölcse Frangepán István és Katalin — dicső Zrinyi Miklós lelkes neje vólt.

A közép korban a magyar és szerb nemzet barátságosan ölelkezett, családi szent kapcsok, — és kölcsönös hős lelkület kötvén azt egymáshoz, miről Engel így szóll: „Mit Ver-

gnügen bemerkt man schon in dem ersten Zeitraum der Serwischen Geschichte ein gewisses vertraungsvolles Hinneigen der Serwischen Nation zu der ungrischen Tapferkeit und Grossmuth.“

A közép korban azon esatánál, mellyet 4-ik Béla 1260. Ottokar Cseh királlyal váltott, a szerbek magokat először tüntették ki.

Közelebbi érintkezésbe jött érintett két nép a 15-ik században, midőn a török hatalom a magyar vidékeken rombolni kezdvén szerb és magyar vér vegyesen omlott, Midőn Brankovics György deszpót — ki 1446-ban Magyar Ország Kormányzója választásakor Hunyady Jánossal, Thálócz Horvát országi Bánnal és Ujlaki Miklóssal e méltóságra kijelelve völt. — látván, miszerint Belgrád várát a török hatalomtól tovább megóvni képtelen, azt 1427-ben több ahhoz tartozó birtokkal Szólnok, Thótság, Szlankamen, Kulpin, Becse, Világosvár, Tokay, Munkáts, Tállya, Regéztz, Szerdahely, Szatmár, Böszörmény, Csötörtökhely, Debreczen, Thúr és Tiszavarsánd nagy és népes várak és városokért Magyarhonban Zsigmond királlyal kötött szerződésnél fogva becserélte, ekkor történt az első szerb telepítés a magyar földön, s Csepel szigete szerbekkel népesíteték. — E századot Engel történetírásában 376. lapon eképp jellemzi: „Servia és Magyar Ország egyesülése völt azon egyetlen mód, melly e két országot megmentheté, de Velencei, Husszitai országos és egyházi viszonyok a szerb s magyar közti őszinte és kölcsönös bizalom hiánya, melly leginkább 1444-ben bizonyos Summa Eugén féle haereticae pravitatis iuquisitor által idéztetek elő, belső nyugtalanságok, az ország nagyok önkénye tapodák le azon tetterőt, melly szerb és magyar hatalom kapcsolatában kifejtve valamint Rigómezőn, ugy Nikopolnál a kereszténység nagy érdekének jobb fordulatot, a török uralomnak Európában halálos csapást adott volna.

A 2-ik szerb telepítvény Ulászló alatt Aradmegyében Borosjenő tájékán létesült. A 3-ik telepítés Mátyás király

korában történt, midőn 1459-ben Brankovics István vezérlete alatt, és 1465-ben Gregorievics Vuk deszpót, Kinisi Pál és Jaksics Döme rokonai társaságában nagy számú szerb fegyveres nép költözvén bé Szerem vidékét foglalá el, ez volt a szeremi telepítvény.

A Csepeli és Jenői települők földművelésre s barom tenyésztésre szánták magokat, de a szeremiek fegyverben maradvá Kinisi s Jaksicsal magyar Balázs dandárjába szegődtek. A fentebb említett hős trifoliumnak, az alattok álló szerbek harcziás lelkületének, s azon szeretet és hűségnek, mellyel e nép Mátyás királynak szinte bálványozásig hódolt — tulajdonítható mindenek felett ditső Mátyásnak e házára üdvöt árasztó fénykora, miről itt csak annyit: hogy a Cseh és Sléziai csatákban szerbek vitézkedtek, Homonna és Nagy Mihály erősségeket felső Magyarországból csupán 500 szerb vitéz foglalá vissza, hogy 1475. a szabácsi ütközetnél a törökök Bánát-boli kiverésénél, a három hős működött, hogy 1487-ben Béts meghódítását Mátyás csupán szerb lovas seregének köszönheté. Bonfin Bécs bevételénél e három hősről így emlékezik: Paul Kinis cum equitatu expeditissimo, Jaksits vexillatorum praefectus, Lupus despótus indomiti roboris et constantiae viri. Az 1479-iki kenyér-mezei csatában, midőn Báthory István az ütközetet immár elveszté volt, a megjelent Kinisi és Jaksics magyar és szerb vitézei vívták ki a legdicsőbb diadalt. 1481-ben Vuk Belgrád parancsnoka lévén, ő volt az, ki azon hajókat állítá fel, mellyeken Kinisi a Dunán átkelve Jaksicsal együtt a Galambóczi török táborot szétrombolá, a török hajóhadat megsemmisité. — E győzelem után Kinisi vissza huzódván, a Krusseváczi vidékről szedett ötvenezer nagyrészt fegyveres szerb polgárral tért vissza Magyar honba. Ez volt a 4-ik híres szerb telepítvény Magyarországból. A galambóczi ütközetnél a magyar-szerb tábor sátrak nélkül folytonos záporok közt tanyázott a szabad ég alatt, a seregek enyhely hiánya miatt sokat szenvedtek,—e csatázásnál kiállott bajok és aratott érdemek jutalmazásául a szerb

nép 1481-ki 3. és 4. törvény czikknél fogva a pápista papi tized alól felmentetett. *) Ezt követé a Szendrői diadal Vuk és Kinis vezérlete alatt 1482-ben — Míg az alvidékeken ezek történtek, az alatt a szerb seregek másik része Ausztria ellen használtatott, szerb vitézek Csehekkal keverten képezék a magyar hadsereg lelkét, ama nagyhirű fekete sereget, — az egész ausztriai csatázásnál magyar seregek nem működtek. — Jaksics Döme 1487-ben Mátyás által béke kötés és a török hadi állapot kitudása végett követkép Stambulba küldetvén, dolgait végezve visszajövet Gazy Mustafa pasa által elfogatott és agyon vagdaltatott.

Ulászló alatt 1492-ki Lengyel háborúban Albert ellen Georgius et Joannes rascianus 600, Kinisi 300, Jaksics Döme és István 300 galeatus lovagot álitott ki, a győzedelem a magyaroké lett. — Ezt követé a Belgrádi és Slavonai csata, mellyekben Kinisi a törököt megtöré. —

Mátyás és Ulászló korában még számos szerb családok részesültek a magyar haza alkotmányos jogaiban, mellyekből Joannovics György, Thessalia és Albania hercege, s Marnavics Tamás, Nissai gróf s Rátz ország starosztja, kit Mátyás király 1459-iki oklevelében kedves attyafiának és Zvorniki bánnak nevez, s ország zászlósává tesz — nevezetesek. Marnavics családból számos országbárók számláltatnak.

Azon hősök közt, kik 1502-ben ismét számos szerb telepőt hoztak be, ifjabb Jaksics István és Mark — s Kadits Bosits nevezetesek. Jaksics István és Döme mint ország zászlósai 700 lovast — Beriszló püspök Rátz ország deszpótja 600. lovast rendesen kiálitni köteleztettek. **) — A nevezett Jaksics testvérpár 1514-ben a pórnép zendülésékor kitünő érdemeket tett, s habár a szerb nép Dózsa forradalmába részt nem vett, még is a Verböczy 3-ik rész 25-ik czime reája tolatott.

*) Lásd: Engel, Geschichte von Serwien 448 lapon.

**) Kovachich suppl. II, p. 305.

Mohácsi ütközet előtt a nagyhirű Bakics családról Istvánffy emlékezik, Bakics Pál öt fia testvérével Péter, Kelemen Manó, Döme és Mihállyal, mind annyi hősökkel, Tomory érsek felszólítására költözött bé, ezeknek 2-ik Lajos király Somogyban létezett Lak-várát lakásúl jelelé ki, ezeknek adományoztatott később a hűtlenség vétkébe elítélt Héderváry Ferencz birtoka is. 1523-ban Péterváradnál Bosics Radics perzselé fel csajkásaival a török hadi hajókat, 1525-ben Jaicza ostrománál Vukovics János Brankovicsok ivadéka tünteté ki magát. 1526-ban történt Mohácsi ütközetnél Bakics Pál, Bosics és egy lengyel vitéz Gnózenszky — régi tapasztalat után esmérve a török hadi fogásokat, barrikádok építését, mint egyetlen reményt a jó sikerhez — javasolták Tomorynak. A jó tanács elvettetett, s így annál könnyebben vészett el a borzasztó csata. Bosics, Trákó és két Bakics Mohács alatt esett el.

Belgrád elestét 1521. rosz vezérek és leginkább dissidium ob varios religionis ritus inter Moeses et Ungaros *) valamint a Mohácsi veszélyt nagyrészbán a magyarok és szerbek közti vallás miatti viszályok, és Zápolya pártjának ármányai idézik elő. Ezen párt kedvenczét Héderváryt a Bakitsokról birt javakba visszahelyezni törekedvén 1525-be azon boldogtalan határozatot hozá; hogy minden kül nemzetek, tehát a szerbek, — „cum thesauros regni palam exhauriant et educant“ magyarhomból kitakarodjanak, ezen bánás mód, Verböczy tripattitumja, a jezsuitak vallási üldözése okozák a szerb nép elke-seredését, e bánás mód volt oka annak is, miért ragaszkodott később e nép olly igen 1-ső Ferdinandhoz, miért védelmezé trónját olly vitézül és szilardul Zápolya ellenébe.

Első Ferdinand idejében Bakics Pál Tráciai lovagjaival Bécs ostrománál tett érdemeket, hadi foglyok által a török hadi és ostrom tervet kitudva eszközlé a város felmentését, melly érdemeért 1542-iki 48-ik t. cz. tartalmánál fogva Szombathely várával jutalmaztaték. A történet tanúsítja, miszerint

*) Brutus.

ez időben Bakits Pálhoz hasonló hős nem volt. Jovius ezt írja róla: „Bakits inter nostros duces militaris ingenii solertia atque ingentis animi fortitudine plurimum eminebat“. Az Eszék körüli csatázásnál veszett el 1544. és 1552-ben számtalan szerb honfiak hurczoltattak török rabságba. Bakits Péter azon seregnek, mellyet Ferdinánd 5-ik Károly Császár testvérének a triennalis háboruba segítségül küldött, fővezére volt, e sereg győzelmesen tért vissza. E seregben Peicza Péter és Trako szerb vezérek is díszlettek.

Első Ferdinand és Zápolya idejében hatalmas szerb hős volt még a montenegrói vitéz Csernovics János is, ki tizezer fegyveres szerb katonával szolgált e hazának. Ettől veszi származását a jelen Csernovics család. Csernovics János *) olly tekintélyes volt, hogy mind a két király vadászá barátságát, 1527-iki török ütközetben elesvén naszádjai Buda Pest alatti osatában igen kitűntek, miért vezérjei Szelistye birtokot nyérék. Zápolya és Ferdinand közti béke helyre álván, e katonai család Komáromba telepedett le, később e hazának nagy szolgálatokat tettek, 1746-ban Tittel vidékére helyeztettek. E vitéz sereg első zászlója a komáromi szerb egyházban tartatik.

Első Ferdinand alatt a Varasdi és Károlyvári szerb gyarmatok számos katonai érdemekért a Prukki libell által a tőlök elfoglalt föld szabad birhatását és évenkénti pénz segelmet nyertek, ezen jogba Mátyás és Rudolf királyok által megerősítettek, 2-ik Ferdinand őket kitünő kiváltságokkal gazdagítá 1627-ben, és önszerű főnök választásra jogosítá fel! Ezen felül 1630-ban egy polgári állásokat rendező alkotmányt adott nekik.

Első Miksa alatt 1566. Zrinyi Miklós Paputnovics Vúkkal egyesülve veré meg Siklósnál Mehmed pasát, Szigetvárnál Ocsárovics szerb honfi a könnyü lovasság vezére volt, s annak ostrománál vele együtt Dandov, Radován, Novákovics és Pa-

*) Lásd Frezne Illyricum vetus et novum Posonii 1746.

putnovits szerb vitézek hullottak el. A harmincz éves háborúban szerb seregek is csatáztak. — 1582 Rudolf alatt Bakits testvérek legifjabbika Mihály ország zászlósa, s az octavalis törvényték közbirája volt.

A 17-ik században a töröktől leginkább üldözött, s végvidéki helyzetetésénél fogva legtöbbet szenvedett szerb nép közt Brankovics család érdemei Rákóczy György és Apaffy erdély' fejedelmei alatt esmeretesek. 1661-ben Brankovits György, az Ottomani udvarnál mint Apaffy követje nagy sikerrel működött, ekkor élt azon Brankovits, kiről ez idei Életképek 17-ik számában Lisznyai Kálmán a' többi közt imigy szöll:

S Szerbia a hős Rákóczi
Zászlója alá esküdött;
S egy vágy, egy czél, egy lélek lön
Szent kapocs szerb s magyar között. —

A közös nép szabadságért
Együtt haltak s vézettek el
S érte súlyos rabláncz alatt
Szakadt meg sok dicső kebel.

A hős Rákóczi, Brankovics
Földön futók lettek, árván;
Hah! diadalt ült a zsarnok
Önkény, e hét fejü sárkány!

De a szabadság szikráját
Szív mélyébe rejté a nép,
S e szikra a nép szívében
Óriás tűzvészé gyuland még.

Podgoriczai Gróf Brankovics György II. ki Ujvárt csikarta ki a török körmei közül, ki első Leopold ellen irányzott Bethlen Gábor ármányait, meghiusítá. — 1683-ban Bécs ostrománál a

török tábor állását és terveit felfedezé, ki gróf Csáky Lászlót számos magyar polgárral a Constantinápolyi rabságból ropant áldozatokkal és élete veszélyeztetésével kiszabadítá, Bécs ostroma után török rabságba hurczolt számos foglyokat kiváltott és sok ideig táplált, ki később maga is mint fogoly, de nem a töröknél hanem Cseh ország szélén mult ki, 1663. Maxim Ippeki érsek által Drinápolyban szerbek vajdájának neveztetett ki. —

A 17-ik század vége felé a török hatalom még mindég félelmes, és e honra vészthozó lévén, 1-ső Leopold király figyelmesé tétetve azon viszonyokra és kötelékre, melly hajdan a szerb nép és a magyar haza közt fennforgott, értesítve e nép hős erényeiről, mellyek a magyar trón és haza folytonos támaszai voltak, s emlékezve Korvin Mátyás dicső korára, hogy e hős nép ujabbi gyarmatosítása által a bel és kül ellentől veszéllyel fenyegetett birodalom és királyi szék szilárd fennállását, bátorságát biztosithassa, s a megzavart ország békéjét helyre állítsa, minden igyekezetét arra fordítá, hogy a szerb vidéki népeket magyar honba béhozhassa. Ezt czélozva 1690-iki april 6-án Csernovics Arzén Ippeki Patriarchához és a szerbföld népeihez nyilt leveleket (Patentes litteras) intézett, mellyekben köszönetet mondva nekiek Piccolomini vezér által tudatott hűséges szolgálatuk és erélyükért, mellyel a török végképeni elűzését elősegíték, őket ujonan vallásos lelkesedésre hevítő szavakkal a keresztény hit védelmére és további állandó küzdelemre inti és felszólítja; miszerint atyai felszólításának megfelelelendők, a jelen olly kedvező alkalommal, mint hogy immár diadalmas fegyvere által a török hatalom megrontatott, ön üdvösségük, megszabadulásuk és a keresztény hit előmozdítása ösztönéből minnyájan részére áljanak, a török ellen fegyvert ragadjanak, megjelenő seregeihez csatlakozzanak, ezeket ápolják és elősegítsék a közös ellenség ellen, és végre törvényes urasága alá önként hajoljanak, ha királyi kegyelmét tapasztalni akarják. Az 1690-iki april 6-iki oklevélben tett királyi ígéret ekkép hangzik:

Ezért néktek egész Albania, Servia, Mysia, Bolgár, Silestria, Illyria, Macedonia és Rácz országokban létező népeknek, nekünk mint Magyarország királyának jogszerűleg alá vetetteknek és törvényesen alávetendőknék ígérjük; fenntartva kiváltképen vallási, és vajda választhatási szabadságokat, kiváltságokat és jogaitokat, — felmentést minden nyilvános terhektől és az adótól, kivéven a régi szokásban volt török foglalás előtti királyok és urak jogait, eltörölvén ezekben is a' török uralom alatti visszaéléseket, 's csupán a háborúkszükei esetében saját üdvösségtökre és védelmetekre tehetségtök szerint önkéntes adózat utján ingyen segedelmet adni fogtok, mellyekkel seregeink fenntartassanak, a tartományok megvédessenek, és a háborúk terhei elviseltethessenek, lerázván pedig a török jármat, jövendőre mindeneket ohajtástok szerint és teljes megelegetésekre kellő, és állandó rendbe hozandunk, és mindegyiteknek jogait, vallási szabadságát és kiváltságait visszaadván, minnyájatoknak igazságot szolgáltatandunk, minnyájatoknak kegyelmeink, kegyelmességünk, malasztunk és atyai gyámolunk legbővebb bizonyítványait adandók. Ezen felül ígérjük, adományozzuk és általengedjük minnyájatoknak összesek- és egyeseknek mind azon ingó és ingatlan javaknak szabad birhatását, mellyeket a törököktől határvidékeiteken elfoglalni fogtok. — Működjetez tehát az istenért, a hitért, üdvösségtök, szabadságtok és bátorságtok helyreállításáért, áljatok bátran részünkre, házaitokat, földjeitez művelését el ne hagyjátok, társaitokat léptetek követésére utasítsátok, és ez alkalmat, melly Istentől nekem és nektez ajánltatik, — melly soha többé visza nem kerül, ragadjátok meg, ha magatoknak, gyermekeiteknek, ha végre a kedves hazának és a közjónak használni akartok. Kik a többiben császári kir. kegyelmünket minnyájatoknak ajánljuk.

Leopold s. k.

Ezen felhívásra, s illetőleg adott királyi szószenstégénél fogva Csernovics Arszen patriarcha harminczhat ezer családdal e honba bejött, és Szerémbe, Slavoniába, Buda mellett, és Szent Endrén letelepedett.

A szerb nemzetnek első Leopold által kiadott, 1690-ki Augustus hó 21-kén kelt és 1691-ki Augustus 20-án meg bővített diplomát, mint a szerbek polgári állását tényező fontos okiratot ide sorolni jónak találtam, melly ekképp szól:

Mi Leopold Isten kedvező kegyelméből választott Római Császár, Német, Magyar, Cseh, Dalmát, Horvát, Tót, Szerb s Bolgar országok királya s a t. Tisztelt ájtatos kedvelt hívünk Csernovics Arszennek a keleti egyház görög szertartásu ráczok' érsekének, püspökeinek s minden egyéb egyháziaknak, világi rendeknek, fő- és alkapitányoknak, végre a görög szertartásu rácz nemzet minden községeinek, Magyar, Tót, Illyr, Misia, Albania, Görög, Bolgár, Dalmát, Rácz országban, Herczegovina, Podgoria, Jenő és más kapcsolt helyeken levőknek, s mindazoknak, kik ezt olvasandják, megtekintendik, vagy hallandják, császári királyi kegyelmünket és minden jót!

Valamint minnyájakok nevébe hozzánk követkép küldött Diakovics Izajás, Jenői püspök által vett alázatos felirástokból, úgy ennek szóbeli előterjesztéséből is világosan s legkegyelmesebben értettük avégetti alázatos köszöneteket, hogy titeket a barbár török zsarnokság' torkából kiragadva előbbi szabadságtokba visszahelyeztettünk. Azon örökös lekötelezésteket, mellynek a nyert nagy jótéteményekért leendő teljesítését ön, és utódaitok nevébe ígértek annál nagyobb elégtételünkre vettük, mert jogunkat megesmérve, törvényes uratok s királyotok kegyelmességébe vetvén magatokat, pártfogásunk árnya alatt élni és halni szilárd lelküllettel nyilváníjátok. Tekintve eme nekünk olly kedves vallomástokat titeket összesen és egyenként császári királyi gondviselésünk alá legkegyelmesben fogadunk, s midőn lelkes czélotoknak kebletekbe oltására, utódaitokba örökös bécdzésére, s minden előforduló

esetekben tetteles bizonnyítására felhívók titeket egyuttal a keresztény név kérelhetlen ellene a te üldözöitök ellen, gyámolunk és vezéreink igazgatása alatti fegyvert ragadásra, és a nektek eddig kegyetlenül és igazságtalanul okozott bánalmak, fájdalmak és nyomorok eltávolítására atyailag intünk, — és viszont hogy birodalmunk és uralkodásunk gyengédségét és kedvességét a határszéleken is érezhessétek, kéréstekre velünk született szent értelemmel hajolva legkegyelmesben elhatároztuk; hogy a keleti görög szertartásu egyház szokásait a régi naptár rendelete szerint szabadon megtarthassátok, s valamint eddig úgy ezentúl se világi se egyházi rendektől meg ne sértessetek, hanem szabadságtokban aljon önszerűleg magatok közül ráz nemzetből ráz nyelvü érseket választani, kit világi és egyházi rendek saját körükből közösen szemelendnek ki, ezen érsek hatalmában álland minden keleti szertartásu görög egyházakkal intézkedni, püspököket felszentelni, papokat és zárdákat elhelyezni, egyházakat hol a szükség kívánja szabadon építhetni, városokba és falukba ráz papi egyedeket alkalmazni, szóval valamint eddig úgy ezentúl is a görög egyháznak és görög hitü községeknek előjárója legyen. Ezen érsek tulajdon egyházi hatóságánál fogva elődjeink, Magyarország néhai dicső emlékü királyai által néktek adott kiváltságok tartalma szerént egész görög, ráz, bolgár, dalmát, bosnyák, Jenő és Hercegovinában, nem különben Magyar és Horvát országban, hol ezen községek tettelesen léteznek, miszerint és valamíglén hozzánk minnyájan és egyesén hívek maradnak, rendelkezési joggal birjon. Továbba az egyházi rendeknek ugymint: az érsek, püspököknek, szerzeteseknek, és minden nemü görög vallásu papoknak, zárdájok- és templomaikban saját rendelkezési joga megmarad, olly móddal; hogy senki zárdaitok- s székhelyeiteket zavarni vagy megsérteni ne merészelje, hanem azok a tizedtől, adótól és katonai szállásolástól régi kiváltságok szerént felmentve legyenek, egyházi egyedeitekből valakit befogni vagy bezáratni kivülem semmi világinak hatalma ne legyen, hanem az

érsek ilyen tőle függő papi egyedeket büntetést érdemlőket az egyházi törvények szerint megfenyíthet. Adományozzuk továbbá és megerősítjük a görög szertartásu egyházakat, zárdákat az ezekhez tartozó, valamint az érsek és püspököket illető ingatlan javakat, legyenek azok bár minők, mellyeket elődjeink adományozása szerint birhatnak. A melly templomokat pedig töletek a keresztény név ellensége a török elvett, midőn azok visszafoglaltatnak, kezeitekbe vissza szolgáltatni fogjuk. Végre érsektek és püspökeiteken szükség úgy hozván magával zárdáikat s egyházaikat látogatókon városokban vagy falukban, szinte a lelkészeket és községeket oktatókon se egyházi se világi hatóság által legkisebb sérelem se ejtessék. Arra fordítandjuk egyszersmind minden igyekezetünket, hogy győzelmes fegyvereink által Isten segedelmével a többször említett rátz nemzetet minél előbb ezelőtt birt földbirtokába és lakásába visszahelyeztessük s onnét az ellenséget elűzzük. Akarjuk egyszersmind, hogy eme rátz nemzet saját hatóságai kormányja és rendelete alatt éljen, s azon régi kiváltságokat s ezek szokásait, mellyeket nékie felségünk kegyelmesen adott, háborítlanul élvezhesse. Végre, legkegyelmesebben akarjuk és parancsoljuk; hogy minnyájan az érsektől mint egyházok főnökétől mind lelki mind világi dolgokban függjenek. *)

Melly legdúsabb és legkegyelmesebb engedményeinket minden erővel és igyekezettel megérdemlendők, hogy hűségteket és hódolástokat semmi viszályok által meg nem rendíthetőt folytonosan sérthetlenül fenntartandjátok erősen hisszük. Kik egyébiránt összesek és egyesek iránti császári királyi kegyelmünket megerősítjük. *Leopold s. k.*

A fentebbi két rendbeli oklevélhez járult még más három a magyar királyi udvari cancellariából kiadott oklevél. Az első 1690. December 11-én, második 1690. Augustus 20-án, a harmadik 1695. Martius 4-én kelt. Mind a három a királyon

*) E végpont az 1777-iki declaratorium által megsemmisített.

kivül magyar püspököktől mint akkori cancellároktól iratott alá. Az 1695-iki oklevél a pápista papi tizedtől menté fel a szerb népet, — 1691-iki Martius 24-én kelt okiratnál fogva megengedettett a szerbeknek alvajda választhatása, mire Monasterly János alvajdának megválasztatott, és mint ilyen 1691-iki April 11-én kelt királyi okirat által e szavakkal: „ut suprafatum Joannem Monasterly pro vice-ductore gentis rascianae agnoscatis et honoretis, eum benigne confirmamus. —

E fentebb érintett kiváltságos jogok a nép kérelmére általánosan, de az 1690-iki April 6-kán és Augustus 21-én kelt oklevelek különösen érintve első József, 3dik Károly és Mária Therezia magyar királyok által mindanyiszor ezen érdekes kitétellet:

„Tekintetbe vévén az egész illyr vagy is ráz nemzet és nép rendeinek méltányos kérelmét, s magas országló házunk eránt kitüntetett legnagyobb érdemeit, miszerint tudniillik: érintett nemzet és nép minden zordon viszonyok közt a legveszélyesbb ellennel viselt háboruk lángja közepette, zendülések, erőszakoskodások, betörések, károk s egyéb balesetek zavarja közt házunkhoz nem csak mindenkor legrendíthetlenebb és legszilárdabb hűséggel ragaszkodott, hanem hódolatának s ernyedetlen buzgalmanak különös ösztönét legtöbb alkalommal — házunk java előmozdításával, pontos segelmek adásával, s a közös terhek viselésével tanusitá, s az ellenséges és zendülői törekvések megzabolázása végett halhatatlan dicsel (cum immortalis laude) se vérét se javait nem kiméllé, hanem mellözve minden anyagi érdeket, megvetve minden életveszélyeket, minden nehézségeket, törvényes királyához és urához szilárdul ragaszkodva a hű alattvalók és hűbérnökök köteleességeit valóban teljesité és jövőre is teljesíteni igéri“. —

és ekképp minden trón változáskor újra megerősítettek, egyszersmind az is ígértetett; hogy ezen kiváltságok, jogok és szabadságok majd még bővebben megmagyaráztatnak, jobb, korszerű formákba szerkeztetnek, és ekképp a szerb nemzet éránt viseltető legnagyobb hajlandóság (propensissimum nostrum in gentem illyricam animum) tanusítani fog. E kiváltságok és jogok nagy része mind ekkorig csak papiroson olvastatott, tetteleges életbe léptetése mind ez ideig ohajtatott.

Az érintett oklevelek, 2-ik Ferdinánd által kiadott kiváltságos iratokkal együtt Pakráti püspöki megyében létező Severini zárda tornyában három zár alatt tartatnak, az egyik zár kultsa Bécsben őriztetik. A papirosok másfél század oltanapvilágot nem láttak.

Azon borostyánok emléke, melyeket a szerb nép a múlt századon keresztül dicsően aratott, hazánk évkönyveibe iktatva élénken viszhangzik minden szerb kebelből. Az tagadhatlan miszerént az ausztrai ház fennmaradása a 18-ik század elején ha nem egyedül, de leginkább a szerb katonai erénynek köszönhető, mert ha 1704-ben a szerb fegyveres nép Rákóczy Ferencz felszólítására hajlik, az osztrák dynastiát végveszély fenyegeti. Leopold király öszves serege ekkor csak harminczezer emberből állott, melly a török kinyomására sem leendett volna elegendő.

Monaszterly János szerbek alvadjája hős tettei Szalánkemennél, az ezt követő Carloviczi béke, a Zentai ütközet, hol csupán szerb vér folyt, a Passaroviczi béke. — 1735-ben az olasz országi csaták, mellyekben működött szerb csapatok közt Joannovics Vincze Carloviczi érsek saját költségén kiállított huszár ezredje „Illyrisches Huszáren Regiment“ neve alatt vitézkedett. Az 1743-iki megerősítő oklevél e szavai: „quod idem populus contractis ex regno Hungariae, Croatiae et Slavoniae in magno numero armatorum copiis bene instructus, et militibus requisitis proprio aere comparatis bene provisus, ad exercitus nostros in Bavaria, Bohemia et Italia locatus contra

hostes quoscunque fortiter et strenue militavit* — a szerb nép emlék könyveibe arany betűkkel vésettek bé.

Végre jellemzi még a szerbek hős életét, e folyó század története is, melly tudatja velünk; hogy 1804-től a jelenig — vallás és születés előnyeinek daczára, többnyire közvitézi állásból emelkedve huszonhét vezérek diszlettek és diszlenek a magyar hadseregekben, ugymint: Davidovics Pál, báró Duka Péter, b. Radivojevics Pál főhadikormányzók és táborszer-nagyok. — Báró Mihalievits táborszernagy. — Báró Radosse-vits, b. Staniszavlovits, b. Milutinovics, b. Zsivkovics, Stoj-kovics, Taborovics, Maina-Alexics altábornagyok. — Báró Jóvics, Nesztor, Dragolovics, Thodorovics vezérőrnagyok — és Mihalievics, Mamula, b. Jovics, Millenkovics, Suplikátz, Rakittievics, Stanojevics, Sziljak, Ogrinovics, Lyubibratits, Vissnits, Oklopsia ezeredesek. Engelnek mult századra vo-natkozó nyilatkozata: „Der Kriegersruhm der Servier hat sich nicht nur unversehrt erhalten, sondern auch vermehrt, die Ge-nerale, die Truppen Ihrer Nation haben überall das Lob der disciplinirten und nach den Regeln der Taktik geordneten Tap-ferkeit errungen. Sie haben an allen glänzenden Siegen des Erzhauses Antheil gehabt.“ a folyó századra is méltán alkal-mazható. —

III.

Dum nullam sperneretur genus, in quo enituit virtus, crevit Romanorum imperium

Livius.

Mind a határvidéki, mind a tartománybeli szerbek első Leopoldtól kegyelmesen nyert kiváltságos jogaikat míg a török kiveretett, s Rákóczy Ferencz zendülése lenyomatott, csendesen élvezék, de helyre álván a bel béke, kezdődött azonnal egy korszak, melly a szerb nép irányában hálátlan bánásmód, üldözés, s polgári martyromság bélyegét viselve, elszórá azon veszedelmes magvakat, mellyekből megérett mérges gyümölcs a jelenkor istenáldásait megkeseríté. Midőn a mult századi nemzetképviselők az országnomorgató rendszerrel kezét fogva, a hazához csatlakozni kívánó barátot, az érdemdús honpolgárt elutasították, midőn előítéletes szűkkeblűség, elbizottság, gyűlölség, túlbuzgóság, megvetés által a kesergő, rimánkodó szerb népet magoktól elidegenítették, a nélkül, hogy tetteik' okát egyébbe, mint vallási és nemzeti ellenszenvbe keresték volna, fájdalom! az 1848-iki tavasz viradóira nem számoltak!

Ezen boldogtalan, ezen abnormis polgári állásnak eredeti oka a magyar hierarchia volt, melly a szerb nép kiváltságos jogai legszentebbikét vallási szabadságát támadván meg, erőszakos proselytismussal rombolá szét a hű polgári vérrel összeforrt socialis kapcsolatot, melly megváltónk tanától: „béke köztetek és szeressétek egymást“ eltérve, és a feudalis álladalom Isten kegyelméből kormányzott, s törvényekbe fog-

lalt despotiájával szövetkezve vas következetességgel üldözni kezdé azon vallást, melly mindekkorig eredeti keresztény típusát fenntartva, erkölcsi hivatását spanyol inquisitókkal Bertalan éjszakákkal, 30 éves háborúval, 6-ik Sándor, Hildebrand és Jesuitákkal soha be nem szennyezé. — Nem czélom ama rémületes vallási persecutiót bővebben fejtegetni, mellyel a keleti egyházhoz ragaszkodó óhitűek a Rómában qualificált nyugoti egyháztól elszakadottaknak bélyegeztetvén bennük a polgári bizalom, az alkotmányos hazához feléledő vonzalom még zsenge csirájában fojtaték fel, azért csak átfutólag említem; hogy 1727-től kezdve az óhitű nép tettleges üldözésbe vétetvén, a Varasdi vezérségben Petazzi hadiparancsnok rendeletére papjai a szihelburgi kerületbe keresztelni indulók vasra verettek, bébörtönöztettek, s a börtönben éhség s irgalmatlan kínzásokkal illettek, vétségük okául azt adák, miszerént a föld egyesült hitű lévén, arra, nem egyesültnek lépni tilos, — Bremában egykor Luther követőji a Kálvinistáktól egy kaszállót bérleni szendékoztak, de vissza utasítottak azért; „damit die Luthrischen Kühe kein reformirtes Gras fressen sollen“ — kimutatván később az udvari illyr deputatio e bánásmód helytelenségét, négy bezárt pap szabadon bocsájtattak, ekkor történt, hogy a Lepavini iguman isteni szolgálatra induló, az utánna ragaszkodó zsoldosoktól agyon lövetett. — 1753-ban Marcsa nem egyesült zárda elvételvén unitusoknak adatott, s a nem egyesült népre egyesült püspökök tolattak. A Nagyváradi kerületben Zsivanovics püspök felsőbb engedelemmeli megyéje szemlájében erőszakkal hátráltatott, s óhitű papjai híveiktől elzárattak. — Posega megyében, hol a lelkészek nyilvános helyen magokat meggyalázás nélkül nem mutathatták, az óhitű határ keresztiek kivagdaltattak, szétromboltattak, — a papok uri adóra szoritattak, s az ellenszegülők házai elkoboztattak s a t. Illyetén üldözésnek két izbeni zendülés lön következménye, az egyik 1735-ben nyomatott le, a zendülők főnökei Szegedinacz Péro, Sebestyén János, Pásztor és Szilassy István, Budán négy részre szakítatván kivégeztettek, töb-

bek lefejeztettek, — a második zendüléskor 1755-ben Strasszer
 vezér őrnagy seregestül veretett agyon, e lázadás Heiszter
 tábornok által csilapítatott le. Ezek a mult században történtek
 itt, midőn a görög egyház ügyeit Bécsben kizárva minden ó
 hitű egyedet; bizonyos Hofdeputation in illyricis kormányzá.
 A mik ez időben Erdélyben történtek, hol a rabszolgáknak tar-
 tott oláhok főpapjai és egész egyházi rende egy reformatus
 superintendens hatalma alatt állottak, okiratok hiánya miatt
 nem tudatik. Később 2-ik József idejében Vitkovics Egri es-
 peres, a koszorús költő Vitkovics Mihály édes atya, papi
 ármány következtében egész titokban Budán bábörtönöztetvén,
 több évi rabság után csak egy véletlennek köszönhető szaba-
 dulását. — Végre a nép folytonos rimánkodására 1791-ben
 vallási szabadsága törvényileg is biztosítatott, de az üldözés
 meg nem szűnt, a pápista ifjaknak óhitű tanodákba járhatás
 Rudnay érsek által eltiltatott, szerb ifjak pápista növendékek
 oktatásától elzárattak, Stankovics budai püspöknek hogy tem-
 plomaiban magyarul miséztessen meghagyatott, az 1844-iki val-
 lást érdeklő törvényczikk jótékony-sága az ó hitűekre nem al-
 kalmaztatott, hanem a papi intolerantia, a szerb nép megve-
 tése nöttön nött, a vadrátz szó nem csak a nép tömeg, pol-
 gárság de az intelligentia szájában is hatalmasan szerepelt,
 és ezen újabb inquisitorius korszak undok folyamát béfejezik
 végre ditséretesen a legközelebbi országszerte esmért szent-unió
 féle mozgalmak, mellyeket Bánátban római czifra apostolok
 türelmetlensége egy bizonyos megyei testület hozzá járultával
 juxta conscientiam, de nem conscientiose juxta legem idézett
 elő, s a mellyek a méltatlanság, jogtalanság, s igaztalanság
 hinárjaiban szétesapkodva a rég nyögő, s ismét feljajduló nép-
 ség kinosan elfojtott keblét megréztkódtaták, midőn részént
 erőszakkal, részént ármánnyal és ámitással templomai kicsi-
 kartattak, s midőn bizonyos káptalan Sághegységében 1847-
 iki éhség enyhítésére a hivek közt gabona kölcsön segelem
 osztatván ki, az a szegény oláh jobbágyságnak megtagadta-
 tott, s csupán az unióra áttérés feltételével adatni nyilvánita-

tott, a letiprott népek jajszavai ez egész hazában élő minden óhitű lélekben viszhangoztak, és elegendők voltak a legmélyebben gyökeredzett nemzeti rokonszenvet is végkép elnémitani, s mind ez azon népen követteték el, mellynek kitűnő érdemei egyike az volt, hogy az összes kereszténység dühös ellenével küzdött, s e bántalmat rajta azon clerus követé el, mellynek catholica hite fenntartásaért a szerb nép három szászadon keresztül vérét ontá, s vagyonát áldozá, s e szegény óhitű nép csak azért szenvedé ez üldözést, mert lelkiismereti szabadságának érzetében a római pápa absolut egyházi monarchiáját megesmérni, s creódójába a „filioque“ ragaszt elfogadni nem akarta, mi kétszeresen fájdalmas volt azért is, mert az ugynevezett acatholicus polgároknak, kik a római egyházi hatalom megrendítői, s a dogma ellenei voltak, békét hagyva, az ártatlan békes ó hitű nép nem a dogmaért, mert ez az övével azonos, hanem a külső formalitásért támadtatott meg és üldöztetett, s midőn itt eszembe jut Fogarassy Mihály Szkodári püspöknek mult april hó 2-án a 56-ik országos ülésben tett eme nyilatkozata: „a catholica egyházban mindég megvolt a szabadság érzelme, ebben rejlett azon ruganyosság, melly a népeket az elnyomások ellen mindég megvédvén a szabadság terére vezette, s a szabadságnak legszentebbje a vallás szabadsága, mellyről soha senki lemondani nem fog,“ tudni kívánnám; valjon ekkor püspök urnak az óhitű nép multja eszébe jutott-e? vagy tán szavaival dicső Mátyás korszakát érte, mellyről Engel *) ezt jegyzi meg: „Aus diesen gemischten Ehen zwischen Wuk und der Bischofsschwester, zwischen Kinis und der Benigna Tochter des Blasius Magyar sieht man; dasz in dem goldenen Zeitalter Mathias 1. vollkommene Toleranz und wechselseitige Bruderliebe, Eifer fürs allgemeine Beste, mit Beseitigung alles Religions-Hasses herrschten.“

Miként ápolá a clerus ebbeli törekvését a magyar-osztrák kormány, miképp hálálta meg halhatlan érdemeit Austria, kezservesen érzék azt maiglan a szerb honfiak.

*) Geschichte von Serwien 450 lap.

A vitéz szerb nép alig távolítá el magyarhon vidékeiről a török jármot, azonnal legkedveltebb fő emberét vajdáját 2-ik Brankovics Györgyöt, ezt ab insignibus animi dotibus, solertia, industria, fidelitate, prudentia, iudicii maturitate et natalium splendore summe laudatum férfiat vitézeivel Bádeni markgróf táborába megjelenőt elfogták, kihalgatlanul, a sarkalatos jogok ellenére perbe sem idézve Cseh ország szélére hurcoztatván Eger várába záratott, hol az ártatlan, „status ratione sic exigente“ huszonkét évi rabság után halálozott el, benne a nagyhirü Brankovits család utolsó csemetéje, a szerb nép lelkes vajdája szünt meg lenni, később ugyan ennek helyébe Monasterly János tétetek alvajdának, de ez elhalván az 1690-iki apríl 6-án és december 11-én lekötelezett ígéret többé nem teljesítetett, azonban ennek nemleges okai a karloviczi érsekek voltak, kik az 1690. augusztus 21-iki oklevélnél fogva világi hatállyal is felruházva lévén, nehogy világi vágytárs kinevezésével hatalmuk csonkítassék, szerb vajdák törvényes választása végett fel nem szólaltak. Az apríl 6-iki oklevél legfőbb része, ama királyi adomány levél, mellynél fogva a 36,000 szerb család minden nyilvános terhektől s az adótól felmentve megneemesítették, s csupán katonai szolgálatot tenni, háborus dökben pedig ingyen adandó subsidiumokra köteleztetett, s imelly oklevél erejénél fogva a határ örvidéken elfoglalt javak szabad birhatása adományoztatott, — aképpen fogatosítaték, hogy az összes nép országos adó jobbágyi iga alá vetetett s később deperditák viselésére kényszeríteték, az elfoglalt ingatlan javakból pedig egy talpalatnyi földet nem kapott, sőt később saját szerzeményü zárdáik földbirtoka itt ott elcsempéztetett. Midőn száz év mulva a magyarországygyülés a 27-ik törvényczikket alkotta ezzel az 1690-iki szerb kiváltságos jogok respectálását is kimondá, és azok törvényes helyességét e szavakkal: „Juribus regiae majestatis circa negocia privilegiorum ipsorum, quae fundamentali regni Constitutioni non adversantur, in salvo relictis“ megesmérte.

Az 1695. martius 4-én megerősített ősjog, a papi lízed-

tőli felmentés, melyet a szerb nép Mátyás 1431. 3. és 4. t. czikk, Ulászló 1495. 45-ik és az 1574-iki 4-ik t. czikk tartalmánál fogva folytonosan élvezett, s melly 1-ső Leopold által az óhitű papság részére biztosított, erőszakosan kicsikartván, azt a pápista papság s a királyi ügynök magához ragadá, s daczára a szerbek által hetven évig folytatott dézsma pernek, melly 2-ik Leopold által a szerbek javára döntetett el, — az egész 1848-iki Martius 15-ig egyre fizettetett mig azalatt ön főpapjaik tized nélkül nyomorogtak, a nép pedig ezek kitartása által még inkább terhelte, csupán a Karloviczi érsek nyert a Banáti és Szerémi tized fejébe évenként 9000 forint kárpótlást. E népjog megsértése koronás királyaink által cum poena dupli fenytetni rendeltetett, vigyázának infulátus uraimék, nehogy a szerbnép az igazságtalanul kicsikart tizedet simpliciter reclamálja.

1737-ben a határszéli szerb birtokok és az Ipeki patriarcha *) székhelye a török által elpusztítván, ezekért kárpótlás nem lön. A 1739-iki nagy éhsebben Bánát, Bács és Szerém kerületekben, hol a nép barom tenyésztés és földművelésből élt, tőle az ott czirkáló királyi hadseregek minden barmot és eleséget erőszakkal elvettek, a népet szinte éhelhalásra juttatták, mellyért hasonlólag soha nem kártalanított.

A határvidékiek a tartománybeliektől elszakítván a hűbéri rendszer irtózatos törvényei, resolútiók és rescriptumok által kormányoztattak, a status érdek eszközeivé aljasítottak, s még emberi joguk is megtagadtatott.

Továbbá: daczára az 1792-iki 10-ik törvényczikknek, minél fogva a szerb érsek és püspökök országgyűlésen ülés és szavazati joggal láttatnak el, ülésük a jelenig hiányzott, s mind ekkorig pictus masculusonként csak bájszinű szappan buborékokat fúvtak a levegőbe. Hajdan szerb országná-

*) Csernovics Arzén béhozá magával a Constantinápolyi patriarchától való függetlenséget is, ezt minden utódira azon érsekségben melly Karloviczon alapítottatott átruházá. — 1737-től fogva a Karloviczi érsek többé patriarchákká nem emeltettek bátor e méltósághoz, — miután ők amugy is minden — egy patriarchát illető jogokat gyakorolnak csak a czim hiányzik.

gyok díszlettek és működtek a hon gyűléseken, jelenleg az idei ország gyűlésen mellynek 20-ik t. czikke a keleti egyház érdekeit tárgyalja, az daczára a magyar nemzet 12 pontos kívánatának még az egyetlen szerb érsektől sem iratott alá.

1741-iki 46-ik t. cikk által az óhitű nemesek és nememesek Szlavonia és Horváth országban ingatlan javak szerzésétől és birhatásától eltiltattak, e törvény miatt tért Mihálovics család a római catholica hitre.

1751-be midőn a bánáti örvidék provincializáltatott, több ezer szerb család a kardot jobbágy igával felcserélni nem akartván Tököly és Horváth vezérek alatt e hazából keserves zokogással költöztek ki, és orosz birodalomban Ujszerbiát alapították. E kivándorlást, melly az amúgy is néptelen alvidék nagy kárára volt, az 1690. april 6-iki oklevél megszegése idézé elő, melly a szerbet csak úri adóra s ebből is a tizedet kivéve, nem pedig házi hadi adóra, ingyen munka, előfogat, rabotra s a t. kötelezé, s még is úrbér alá vettetett, míg azalatt pápista főpapok és káptalanok minden érdem nélküli egyedekből praedialis nemeseket formálgattak a korteskedés előmozdítására. Ennél nagyobb igazságtalanság e hazában egy népen sem követtetett el. Példa erre ide közel fekvő Szent-Endre mezővárosa is. Ez Arszen Ipeki pátriarcha' eredeti telepítvénye, mellynek 156 évig töröktől birt területét jelen lakosok elődei mint vadon pusztaságot foglalák el. Ezek Komáromi várhoz tartozott uradalmak praetensiv birtokosainak, kik neoquistice támadtak elejéntén 1000 Rénus forintot és négy török szőnyegget fizettek úriadó fejébe, ezen öszveg később gróf Zichy családdal tett szerződés ellenére s minden kifogások daczára, tekintve elődeik hadi érdemét — 6000 Rforintra emeltetett. Ugyan ekkor Maria Therézia idejébe úrbér alá vettetvén, jelenleg 3000 főből álló népessége, házi hadiadó s egyebek fejébe évenként az úri adón s papi tizeden kívül tízezer pengő forintot fizet, pedig az 1690-iki april 6-án kelt oklevélnél fogva e summa ellen martius 15-ike előtt egy pár szót emelhetett volna, miután elődjeiket a budavár és kerület főhadi parancsnoka Pfefferhöfen 1700. 1704.

és 1707-ben — gróf Starhemberg és gróf Rabutin oltalom levelei és Salva guardiáji 1706-ban mint katonákat minden hadi terhektől felmentették, azon érdemnél fogva, miszerint ők beháhornk idején lóháton és gyalog vizen és szárazon, a hol a szükség kívánta, császári királyi felségének hiven szolgáltak, az ellenségnek gyakran nagy károkat okoztak, a budai várat, bátor bitófa és felnyársolással riasztottak, minden tápszerrel, ha nappal nem teheték éjjel láták el. Róluk Zenney Kristóf tanukodván említi; „quod die noctuque per siccum et aquam semper indefesse et animose eontra turcas pugnabant.“

Az országnomorgató rendszer ennél is tovább ment, az ó hitű nép szellemi főkincsét vallását megtámadván a nagyváradi püspökség jövedelméből ötvenhárom ezer forintot szent unio terjesztésére évenként elköltendőt rendelt, a Diakovári püspöknek 1741-be Bács megyéből Ó Palánka körül nyolcz helységek ob propagandam unionem adományoztattak. A tized alá vetett nagyváradi lakosság könyörögni induló küldöttsége szétveretett. A szabad kerületek, mellyek minden idegen hatóságtól függetlenül belügyeiket saját törvénytestület által intézhetni feljogosítottak, a' királyi kincstári igazgatóság, a megyék jurisdictionatusivá tétettek, mi által a béke és egyetértés folytonosan zavartatván, sok indok támadt a legközelebbi Nagykikindai borzasztó események előidézésére.

Az 1779-iki declaratorium 59-ik pontjában a nyert kiváltságos jogok s vallás körüli törvények, határozatok és intévények királyi jóváhagyás nélküli kinyomatása megtiltatott, alkalmasint azon okból; nehogy az illető nép megsértett jogai nyomán követelni merészeljen.

Szinte öskiváltságokban alapult joga vala a szerbeknek érsek választás, nemzeti érdekeik, jogaik, kiváltságos viszonyaik elintézése tárgyában, midőn szükséges, a kormány megkeresése és engedelve mellett nemzeti gyülekezetet (congressum nationalem) — püspök választás, vallás és egyházak rendezése tárgyában pedig egyházi gyülekezetet (Synodum) királyi biztosok elnöklete alatt egybe hívni és tartani, nemzeti gyüle-

kezet azonban, — mellyből az ifjuság ob periculum proden-
di és érett ész hiánya? miatt — a declaratorium 63-ik pont-
ja által kizáratott 1790-től fogva a nép szellemi s anyagi
fejlődése hátráltatásával mind ekkorig nem tartatott, mert az
evégett folyamodó küldöttségek Bécsből mind anyiszor taga-
dólag utasítottak visza, ez egyik főoka a nemzeti elidegenit-
hellen pénztár nyomorú kezelletésének, s a nép nevelés el-
hanyaglásának, ellenben hajdan status rendszeri következe-
tességgel kimondatott, miszerént óhitűek magasb belföldi ta-
nodákra ne eresztessenek, külföldön magok művelhetésétől
pedig közelebbi időkben, az általok terjeszthető panszlavizm
mozgalmak félelméből eltiltattak, de eltiltatott hajdan a szer-
beknek egyházi könyveik e hazában nyomtathatása is, mel-
lyeket később némely községek orosz birodalomból hozattak
magoknak. Ezen tetteből s később a töröktől szét rombolt
egypár szerb zárdáknak Katalin császárnő által nyújtott
pénzbeli segély tudtából származott eredetileg ama rémületes,
uton útfélen rebesgetett gyanított Orosz sympathia, melly ha
létezne csak vallásos tekintetben képzelhető, s mellyet nem-
zeti rokonszenvnek gyanusítani ép' olly helytelen mint kár-
hozatos, mert csak örült agy ohajthat rablánczot szabadság,
authocrafiát képviseleti rendszeren épülő szabad alkotmány
helyett. — Francia háboruban szerb seregek kozákokkal
küzdöttek. —

• A magyar osztrák kormány volt az, melly francia há-
ború alatt a szerb nemzeti pénztárt dictatorilag felvett kölcsön-
nel meggyengíté s a szegény vallásos nép összes templomait
minden egyházi arany s ezüst edényektől s nagy becsben tar-
tott ereklyéktől erőszakkal megfosztá, azok becsárát önkény
szerént megszabván, az érték özszvegétől nem törvényes száz-
tól hat hanem önkény szerénti száztól három forint kamatot
fizetett eddig a királyi kincstár. A nép mind ekkorig követel-
lőleg fellépni Kupfsteintóli félelem miatt nem bátorkodott,
azomban minthogy jelenleg az igazszóllás többé crimen lae-
saenek nem tartatik, ezentul az illető helyen esedezni fog. —

Miként igyekezett az egykor szilárdan fennállott nemzet rokonszenvet a magyarburocratia és országos rendszer elol-
tani, kifejté azt némüleg 1844-ki hongyülésen Rajacsics Jó-
sef érsek is, miszerént daczára a török foglalás előtt szerbek
által századokig élvezett joggyakorlatnak, daczára e joggya-
korlat' 1690 történt megerősítésének, daczára az 1702-ben
kibocsajtott kormány rendeletnek, a szerb ajku honfiaknak
polgári hivatalokra vezető út a múlt században egészen el-
zárva volt Schwarz disputatioja tanukodik erről: „a persona-
libus et civilibus Officiis penitus exclusi, in militaribus ultra
generalis Characterem pervenire non poterant.“ a vallás és
nem különbsége miatt *) és daczára az 1791-ki 27. t. ezikk-
nek óhitü polgároknak nem csak a magasb, de az alsóbb tör-
vényhatóságoknál és hivataloknál alkalmazását ex systemate
akadályozák. Szegény apám Székesfejérvárt földbírói hivatal-
ban harminczöt évig rendtartóskodott, de senator soha nem
lehetett, azért; mert a város esperestje Puretics, később Ka-
nonok, minden tisztujtáskor a hatvanosok élére álván kereken
kimondá; miszerént rátz hitü ember daczára minden Europai
műveltségének és tudományának senator nem lehet. E vétót
a királyi biztos méltánylá. — Apám esperes urnak jóbarátja
volt! — És számtalan illyes sebek, mellyek elősorolásából
fájdalmak Lexiconát szerkeszhetnék, egy olly népen ejtettek,
melly „ob comprobatam fidelitatis suae constantiam, et prae-
stantissima de augusta domo nostra sibi comparata merita,
dum immortalí laude nec sangvini nec substantiae pepercendo,
posthabitis bonis omnibus et spretis vitae periculis cunctis-
que difficultatibus legitimo regi et domino suo constanter ad-
haerens vere fidelium subditorum vasallorumque obligationem
adimplevit“, s mellyért polgári jogokra érdemesitetett. — E

*) Les mortels sont égaux, ce n' est point la naissance,
C' est la seule vertu qui fait leur difference,
C' est elle, qui met l' homme au rang des demi — dicux,
Et qui sert son pays n' a pas besoin d' yeux.

Voltaire.

sebek azon népen ejtettek, mellynek a 18-ik század elején köszönhető kiváltkép Ausztria fennmaradását és a birodalom későbbi szilárdulását *) , mert ez időben az osztrák kormány politika remek művet alkotott, üres ígéretekkel kész fegyveres erőt s Ielkes katonai gyarmatokat szerezvén bel és kül ellenei legyőzésére, melly politikának főtactikája abban is állott, hogy midőn szükséges volt, akkor magyart a szerbel az állomány védelmére egyesíteni, — mikor pedig szükségesnek látszott, e két nép polgári egyesülését jezuisticus fogásokkal hátráltatni tudta.

E sebek azon népen éjtettek, melly példátlan türelemmel száz évig esdekelt hasztalan vérrel szerzett jogai helyreállításáért, száz évig küzdett vallása szabadságaért, és szilárd keble e hoszas küzdelemben királyához hazájához hű maradt.

Végre e sebek olly népen ejtettek, melly patriarchális elvonultságban minden intézeteit, tanodáit, ezek igazgatását, egyházait, papjait önn erejével tartván fenn, az álladalomnak soha terhére nem volt, hanem ennek érdekeit ön vagyonával segíté elő, adóját azokkal, kik az ország pénz forrásait tanodáik s vallásuk igazgatásában olly tetemesen igénybe vették, egyaránt fizette, s midőn felhivatott férjfiás elszántsággal lépett a sikra magyarhon védelméért, az Ausztriai ház fenntartásaért.

Igaz ugyan, hogy ollykor jó fejedelmeink rajtok szánozkodva nyujtottak egy kis vigasztalást önszerüleg, — s hogy a kormány is egy kis gyógyszert homeopathicus adagba nyujtani kegyeskedett, de ez államtudomány szerént adatott, vagy is aképpen, hogy e népet a való optikai állaspontra áli-

*) Róhrer Geschichte von Österreich 2. k. 111 lapon: Welcher Ungar könnte wohl der Geschichte zum Trotze es verkennen wollen, dasz es altgläubige Serwier waren, welche die lästigen Türken aus Ungarn vertrieben und die wohlthätigen Friedensschlüsse von Carlowitz und Passarovicz durch ihren anhaltenden Eifer im Militair-Dienste hervorbrachten, welche endlich mittelst Eroberung v. n. Groszwarden die neueren Besitzungen von Siebenbürgen möglich machten.

tották, miszerént ha közelebb áll a kellenél a kártyajátékba kacsinthat minek történni nem szabad, ha mesze áll a játékot nem láthatja s részt nem vehet benne, azomban minthogy a népnek, áldozott vagyonáért és vééréért még is csak valamit látnia kellett, tehát őt úgy állították, hogy ne lássa azt mi játszatik, de még is higye hogy a játékba részt veszen. Ez volt a szerb nép optikai állás pontja, melly most is attól tart, nehogy e helyre a jelenkor által ismét kijeleltessék. Nikolics Izidor egyik jeles hazánkfia optice helyeztetett el. —

Hogy a szerb nép lenyomott állapotában ama boldog emlékü magyar alkotmány képviselőji eránt, kik a népek felébe emelkedve ezek jogait természet törvénye s igazság ellen monopolizálták hódolást nem mutatott, mert ezt rabszolgai aljas bókolásnak tekintette, — s hogy a szerb nép a hajdani magyar nemzet eránt, mellynek képviselői százados küzdelmében soha nem pártolák, soha nem védék, hanem a nyomorban tengő tömeg egyetlen vigasztalását, szenvedésében egyetlen remény csillagát, családi jólétének istápját, vallását, hierarchiájok által lenyomni engedék, rokonszenvet nem érzett, igen természetes. Hogy a régi hamu alatt izzó ellen-szenv, a legközelebbi időkben szellemi főkincsének anya nyelvének, s ebből fejledező nemzetiségének üldözöbe vétele által lángra gyul s ezek védelmére demonstrál, hogy a köz nép azon hiedelemben, miszerént a magyar nyelvnek tanodáiba bevitele anyakönyvei magyarosítása, s a mult országgyűlésen egyházi könyveinek magyarra fordítását czélzott indítvány által vallása veszélyeztetik, fellobban, — hogy a nép Kossuth Lajosnak az Ujvidékiekhez intézett eme szavain: „csak Kard vivhat ki külön nemzetiséget!“ megretten, felzudul, s a dolgok rögtöni fordultnál mult századokon okulva a pusztá szép szavaknak olly hirtelen hitelt nem ád, kissebb betudást érdemel azon Horvátnál ki századokon keresztül a magyar alkotmány jótékonyágát legbövebben élvezé s csak azért, hogy a törvényhozás nyelvét a magyar alkotmányos étellel összhangzásba hozni rendelte a jótévő közös hazától elpártol.

Engelnek e szavai: Bei ihren ungarischen Mitbürgern können die Serwier [auf Religions — Verträglichkeit, Bruderliebe und gleiche gesetzliche Begünstigung rechnen, indem sie sich auch ihrerseits an das ungrische Reich, und die ungrische Nation in Sprache, Sitte, Cultur und Eifer für das gemeine Beste, für das Wohl des Vaterlandes immer näher und näher anschliessen“ igen jellemzők, igen valók, és minden józan szerb' őszinte vallomása. Ha egy évtized előtt a szerb népnek olly önhitséggel szaturált lelkesedéssel, olly mohón neki nem esünk, ha a magyar nyelvet, a magyar nemzetiséget módjával, progressive, hasonszenvű adagokban; és nem par force igyekezendünk vele bekapatni, az aprilisi Karloviczi és Ujvidéki események nem történendnek. Ha a szerb nép sympathiája, mellyet a magyar haza és nemzet eránt hajdan olly dicsően tanusított alkotmányos modórban folytonosan ápoltatik, tán édes magyar hazánk martius 15-nél előbb átalakult volna. Scipio fájdalmában így kiáltott fel: Ingrata patria nec ossa quidem habebis!

III.

Peragit tranquilla potestas quod violenta nequit.

Claudianus.

A fentebbiekben érintett történeti emlékek és szent hagyományok magasztos érzetében, a hoszas szenvedés s nyomorgatás által polgári kebelbe edzett keserűség fájdalomában, vágy és remények ábrándos képleteitől izgatva téllenségben tespedt a szerb nép egész a jelenig, midőn martius tizenötödike szinte váratlanul viradt ez áldott hazára. Ekkor ébredtek a népek, a nemzetiségek öntudatra, mely magát azonnal a szerbknél, martius 18-kán kelt petícióban manifestálta, és egék milly ingerültséget, kedélyeket, milly ellenszenvet és gyanúsitást idézett ez elő! holott a szerb nép csak a magyarhoz hasonlóan kivivott jogainak érzetében lelkesedett fel, és e kiábrándulási korszakban a szerb kiváltképen azon nép, mely annak jótékonyosságát történeti és jogviszonyainál fogva mindenek felett követelheté, mért a magyar királyi ház és szerb nép közt 1690-ben keletkezett pactum conventum, mellynek a nyert és megerősített kiváltságos nép jogok mint *Conditio sine qua non* lényeges kifolyásai voltak — azon szerb alkotmány, melly e népet a magyar nemzet irányában *status politikai* és *socialis* tekintetben a haza közös érdekével öszhangzásba hozta. Ezen *pactum conventum* vólt a szerbek *sanctio pragmatica*, mellyel a letelepedett nemzet és az országlóház jogai kölcsönösen biztosítottak, mert ezen kétoldalu kötésben a lényeges feltét „*dabo ut des, faciam ut facias*“ vólt. A szerb nép azt, mire köteleztetett, vérét s vagyonát áldozva hiven s lelkiismeretesen teljesítette, de a magyarosztrák kormány a lekötött tartozásnak eleget nem tett, bátor azt valamig a nép hü-

ségben marad teljesíteni köteleztetett. — Az 1690-iki ápril 6-án és augusztus 21-én kelt ünnepélyes okirat volt a szerbek bulla aureája, melyet vérrel szerzett szabadságuk palladiumának tekintettek, s végre az április 6-iki okirat volt azon királyi adomány levél, melly a török kezéről a szent Koronára szállt birtokot a szerb népre érdem alapján átruházandót foglalá magában.

Midőn ezen igazságok fonalán indulólag a szerb nép kívánságai martiusban kifejeztettek, azok a mennyiben egyházi, tanodai s egyéb kiváltságaikban alapult viszonyaik belrendezését érdeklették méltányosak igazságosak voltak, s azon „szerb nemzet“ kitételben, melly a származást, hitet és nyelvet nem political, hanem csupán természeti s moralis szempontból bélyegző, sem nemzetellenes vagy separatistikus irány sem panszlavizm, orosz sympathia, propaganda, s egyéb Isten tudja minő rémképek, mellyek a kérdéses kitétel csuda szüleményeinek lenni vélettek nem rejtezték, s avval az általános magyar nemzetiség irányába vagy annak rovására külön political nemzetiséget követelni a józan szerbnek eszébe nem jutott, hanem a nemzeti szó használatát csupán kiváltságos institutióiban rejlett jogánál fogva gyakorolni akará — s ha ennek ürügye alatt ellenes, elszakadó irányban egyes társulatok' kifolyásai vagy fanaticus izgatók által elbőditott néptöredékek kifakadásai támadtak, ezek az öszves szerb nemzet közvéleményének, melly a magyar hazához szoros csatlakozásban öszpontosul, képviselőji soha nem lehetnek, mert a józan szerb ajku polgár minden elkülönözési iránytól idegen, hanem midőn tett nyilatkozatában a magyar nemzetiséget a magyar nyelv diplomaticai méltóságát, s ezek fensőségét minden közálladalmi és hazai viszonyokban szives készséggel elismerve viszont kíváná; hogy ön nemzetisége is megismertessék, s nyelvének saját ügyeiben használhatása törvényben kimondassék, csak igazságos jogai öntudatában követelt.

Magyarok! a szabadság az igazságnak ragyogó felkelte!

midőn a népek nagy Istene, martius 15-én egy új magyar hazát teremtett, s ezt a szabadság kincsével gazdagította, e napon a szerb nép is eredeti felségében ébredt fel veletek együtt, s e napot ős jogai restaurációjának tartva vérével kivivott s törvény könyveitekben szentesített pozitív igazságait kéri tőletek, és kívánja, hogy illő méltánylással viseltetve azon történelmi tradíciók eránt, mellyek hazátok fennnyét, alkotmányokat s nemzeti szabadságokat fenntartani segíték, — s méltó tekintettel viseltetve azon postulatumokra, mellyeket a szerb nép százados érdemei 1690-ben az igazság alapján vívtak ki, mellyeket öt koronás király, s az 1791-iki törvényhozásban nemzetetek képviselői is megismertek s megerősítettek, azok eránt igazságosak legyenek. Martius 15-én nem csupán anyagiilag de szellemileg is átalakultunk, az emancipált magyar nemzetiség a magyar néppel öszveforrt, s a nép szabadság nagy napja viradt fel, ezen szabadság' szellemi része a nemzetiséget és nyelvet foglalja magában, — az 1690-ben szerb népnek adott oklevelek jogokat és kiváltságokat foglalnak magokban, ez utóbbiakat, az anyagi részt — megváltá részént s kellőleg a jelenkor, vagy az anyagi haszon e haza közös érdekének feláldoztatott, de ti az oklevelek szellemi részét, azon nép jogot, melly másfél századig mint ilyen ezen attributumokban: *gens belligera, devota, dilecta nobis natio, incluta natio illyrico — Rasciana, populus et natio*“ élt és méltányoltatott, megtagadni akarjátok. Nem követellünk mi bizonyos politicalai vagy diplomaticai nemzetiséget, annál kevesbé valami politicalai suprematiát, csupán kívánjuk, miszerént azt; hogy e honban szerb nemzet természeti értelemben valósággal existál, mellynek lélet a szerbek bel viszonyait biztosító önszerű kormányzás, kiváltságos szerkezet, a nemzet anyagi hasznaival engedett szabad rendelkezés a nemzeti egyház, tanodák, pénztárak függetlensége kellőleg tanusítja — és hogy szerb nemzetiség moralis tekintetben létez, melly a magyar nemzet és nemzetiség politicalai felségében él, s 'avval a közös haza érdekében, hon szerelem, szabadság és testvériség szent

kapcsaival egyesítve összpontosul, megesmerjétek, és azt azon nép, mellynek véréből országok trónján fejedelmek diszlének, melly Krónikátok nagy emberei koszorúját hősök és hon atyák nagy számával diszesíté, mellynek hű vére századokon át hazátok, szabadságtokért folyt, mellynek erényeivel e honban kivületek egy népfaj sem dicsekedhetik, melly nem anyagi érdek vágyából mint a német jött hozzátok, nem foglalás által vettetett alá mint az oláh és tót, hanem a hon védelmére, az ingadozó trón fenntartására felszólítva kölesönös kötelezések mellett mint nemzet telepedett ide, — tán megérdemli.

Martius 15-én nemzeti egoismus lenni megszűnt, a magyar nép hazát, szabadságot s nemzetiséget viván ki, cosmopolitává lön, s mint ilyenhez illik; hogy minden ajku polgár társait azon rokonszenvel ölelje, millyet érdemlenek. — Követve Kollár Ádám' de juris publici amoenitatibus szólló könyvében (79 lapon) ezen intését: „Corrigamus igitur praeteritorum temporum iudicium, et Ungariae civitatis nostrae portas omnibus Serblis aperiemus, nam cum et gens, et sanguis noster sint, omnia pariter pietatis officia illis tamquam germanis nostris praestare debemus“ ezt most tettelesen bizonyítsátok bé, és tapasztalni fogjátok, hogy a szerb nemzet, melly a szabadság szent ihletétől buzditva lépett e honba szabad lenni, melly veletek századokon át a haza érdekei mellett küzdött, melly századokon keresztül keserítve, lenyomatva e hazához akkor is hű maradt, és mérseklé magát midőn szomszéd rokoni Cserny György alatt szabadság zászlóját kitűzők a zsarnokságon diadalmaskodtak, noha akkor is volt orosz propaganda és a jelennél több ok az elpártolásra, — hogy azon nemzet, melly valahányszor a haza védelmére felhivatott, feledve jogai letipróit, vallása üldözöit, életét vagyónát nagylelküleg hozá áldozatul, erántatok, kik most új alkotmányos életetek minden javait véle is megosztani akarjátok, hálátlan igazságtalan lenni nem képes, — s ha közelebb az alvidéki nép részek egyes osztályai részint a hajdani rendszer

embereitől mesterségesen irányzott *lactica*, részint a túlzók, s megvesztegetett izgatók által elszédítve, csalfa remények s igéretekkel szemfénytvesztve, nemzeti magasb érdekről mit sem tudva rakonczátlankodnak, fel nem fogják fájdalom! e gyámoltalanok, hogy azon emberek, veszélyben forgó nemzetiség örve alatt a jelen álladalmat zavarba hozni törekvők tsak uj fegyvert készítnék a megszabadult népek isménti lenyomására ásitozó absolutizmusnak. A józan szerb nép ezen emberek machinatóiját, ezen kicsapongó nép töredékek rakonczátlankodását, a magyar nemzet elleni durva expectoratóiokat lelkéből kárhoztatja, mert magasb nemzeti céljai büszke öntudatában jogszerű követeléseit rendes úton férfias komolysággal kívánja terjesztetni elejbétek, és azon zavarosba halászó izgatók után soha nem induland, valamint a nemzeti rokonszeny leplébe burkolt machiavellismusnak soha hitelt nem adand, ti pedig olly néptől, melly jogáért, igazságaért küzd, alacsont, roszat ne véljetez, tőle ne irtózzatok.

Azért tehát, hogy ama századokon keresztül megrögzött ellenszeny, és ingerültség, mellyet a magyar és szerb nép közt a hierarchia, zsarnok burocratia s az Isten kegyelméből működött feudalis álladalom viszonyai idéztek elő, s melly jelenleg ismét uj tápszert nyerve felvillányzott kedélyek csuda özönében hullámzik szét, végre gyökeresen kiirtassék, bogy e két nép közti béke, a hajdani egyetértés és testvériség ölelkezzen, az egykori bizalom helyre áljon s eképp e hon eredménydús jövője biztosíttassék; mindenek felett szükséges a szerb nemzetet tettlegesen a magyar igazságszeretetéről, barátságáról, rokonszenvről bizonyosá tenni. Az emberi nem a valóság és csalódás mixtum compositumja, a tömeg a babonás elöítélet rabja, és chameleonja, ha a magyarok erre ügyelve az olasz, lengyel rokonszenvi czifra demonstratiók, a bécsiekkel csordultig telt nyálas fraternizálás előtt honunk belsejébe, — csak a határ szélig; s nem a mesze távolba pilantva a frankfurti küldöttség gondoljai helyett szerb testvéreik feléledt sympathiáját a Pancsovaiak, s Újvidékiek irányába egy pár őszinté szóval

vagy hirtapi nyilatkozattal viszonozni, vagy az aldunai vidékekre annak idejében néhány őszinte lelkületű honpolgárt viszonyos rokonszenvről biztosítót, a dolgok jelen fordulatát velük tudandót s őket jogszerű követeléseik jövő méltánylásáról értesítőt leküldeni nem restelettek volna, bizonyára az úgynevezett illyr agitatorok mörmölése, elszakadási mozgalmak, s yak szenvedélyekből eredett kicsapongások nem történendnek. A nép vallásának political tekintetbe is képletesnek kell lenni, mert csak így lehet hatni képző erejére, szellemi vallásos hatás ellenben csak puritánokat, mogorva quakkereket ragad el, — egy lelkes, őszinte magyar szó kereken kimondva, egy barátságos kézszerítés, s a hazafiság tiszta inspirációjából ömlő nyilatkozat a maga idejébe — minden aesthetikai legyeztetésnél, minden büszke politicus perorálásnál ezerszer jobb benyomást teendett volna; — hanem a helyett hogy ezt teendők a felakadásra okot szolgáló röögöket kisimitották, a keserű multak érzetéből eredő ellenszenvet, bizalmatlanságot, őszinte capacitatioval eloszlatni igyekeztek volna, neki esnek hevenyében egy képzelt ellennek a nép szónokai, a közvélemény nyilvános organumai, s először is a bikfiz Tököly alumneum féle pontok, — a „szerb nemzet“ szó ellen iszonyú tirádákkal kikelvén neki rohannak a rácz népnek, azt mellözve minden jogszerű tekintélyt orosz propagandáról, hívtelenségről s háladatlanságról hazaárulásról vádolni kárhoztatni meg nem szünnnek. — Különösen pedig a pesti hirlap, ez ugynevezett magyar Journal de Debats — minden tekintetben en miniature — compendiosus hasábjait *) oláh fiatalág czíme alatti pamphlétáknak kitárván s holmi táblabírói infernalis visiókkal illustrálva az Agrámer Zeitungnak szerepét derekasan játszá a szerbek ellenébe, s azon nemzetet, mellynek veréből e honban koronásfők, hősök, nádorok díszlének, bizonyos olasztófajú szökevényeknek, kik hajdan török által szorongatva magyar honba menekültek, melly tólfaj annyira ismeretlen, annyira

*) Lásd 32. 43. számát.

ismeretlen, annyira idegen, hogy ama oláh fiatalság — daczára a történetírásnak — nem is képzeli, micsoda s miféle nemzet lappanghat tulajdonképpen ezen előtte új, idegen, megfoghatlan szerb nép czíme alatt? s a t. engedi bélyegezni, bizony jobb lett volna illy sületlenségeket — a lap méltóságával ellenkezőket visszautasítani, mellyek az óhitű néposztályok közt csak visszavonást idézvéen elő a magyar nemzethezi rokonszenv elővarázslására igen rossz eszközül szolgáltak. — Szerkesztő úr! épen midőn a Concordia czimű szerb lap programmája megjelen ezt művelni, s az én martiusi cikkemet mivel igen hosszú, — a másikat pedig mivel metamorphosis színezetű volt, mellyek a szerb mozgalmak csilapítására irányozvák üdvös hatásuk leendettek volna, visszautasítani, helyén nem volt, — ön a közvélemény praetensiv képviselője, s midőn Helmecey bácsit utánzá hivatását téveszté, mert ön a békét s egyetértést eszközteni törekvő magyar ministerium organuma is. — Mi igen jól esmérjük azon improvizált oláh prófétát, s azon néhány veres öves urakat, kik püspökségre ásitozva, (bátor a mi van is sok) a józan oláh népség rovására magyar nemzetiséggel kacsingatnak, vessenek ők előbb számot magokkal képviselik e az összes oláh nemzet közvéleményét? oláh testvéreink jól tudják azt; miszerént 1690-től kezdve a jelenig vallásuk szabad gyakorlatát, tanodáik fenntartását, s népük nevelését a szerbek által kivivott nép jogok védelme alatt ingyen élvezék, az oláh nép nem felejtendi azt, hogy Erdélyben 2-ik Apaffi alatt vallásukat a végveszélytől Brankovics Száva szerb püspök menté meg, s hogy az 1690. augustus 21-kén kelt oklevél egyházi viszonyaik felett határoz. Fejtsék meg az oláhok illően és világosan azon rejtélyt: valjon miként nyomatnak el egyházi ügyeikben a szerbek által; a mit a szerb nép szenvedett, áldozott, érte is szenvedé áldozta. Azonban ha a jelenkor szellemétől átitihletve bihari románok példájára csakugyan hálátlanok akarnak lenni, ám tegyék, egy nép, melly midőn a jel szó „egyesüljünk“ hiúságból egyik osztálytól szellemileg elvál, hogy egy másikhoz anyagilag csatlakoz-

zék, kevés bazafiságot tanusít, ilyen neppel a szerb keveset veszt, az illy dilletans patriótákkal a magyar haza, mellynek vitéz lelkes fiai csak vitéz lelkes népekkel szoktak kezét szorítani, keveset nyer.

A Reform 10-ik számában kikelvén a hazában gúnyosan dölyfösen felemelkedő néhány kores nemzetiség ellen, melly a magyarra viczorítja fogát s őt felfalni szeretné, kereken kimondja; miként a szerb szeretne jogokat érvényesíteni, mellyeket sem ész *) , sem államjogi tekintetben nem lehet igényelni. Hát végre a Híradó 1848-ki május' 18-án milly tanokat híresztel? ő hasábjait nagylelküleg feltárni ajánlja azon idiótának, ki a szerb nemzet s egyház fejének az orosz czárt kiáltja ki, ki a magyar nemzeti lét biztosítása egyetlen legokoszerűbb eszköznek a vallási uniót cum papa filioque javasolja a vallási egyenlőség alapján, az 1848-ik 20-ik t. cz. 2-ik pontjánál fogva! ki a szerb nép legnagyobb kiváltságos jogának a Julianus naptárt tartja, ki, hogy az illyrek csak vallási unió által szaporodtak, mit eddig is engedni bűn volt álitja, s ki azt bizonyítja, hogy a nationalis funduson eddig csak szökevény ráczok szedtek jószágokat, s a t. lelkemre mondom; illy fellengző vakmerőséggel párosult kihívások, mellyek a különböző nép osztályok közti, viszálykodást s a nemzeti egységtől elidegenedést idézék elő; csak martius 15-ikén oltá olvashatók magyar hirlapjainkban. De a vád, mellyel a szerb nép legérzékenyebben sértetik, leginkább az orosz rokonszeny s propaganda gyanuját hányja fel, ne felejtsek önök e közmondást: Midőn az ördögöt a falra pingáljuk, eljönni szokott, s ne esudálkozzanak; ha ezen kihívással azon eszmét támasztják fel, miszerént a szerb népet vérrel szerzett jogai kivívására a gondviselés anyagi támaszokkal látandja el akkor, midőn a határ örvidéken, szerb dalmát és bolgár országokban természeti rokonszenyre találándnak, — valóban fájdalmas az, hogy politikai

*) A Reform esze szerént nehezen!

ellenszenvnek is népek rovására szoktak felhasználtatni; midőn a magyar az orosz kárhoztatja, ezzel az orosz néptömeget is bélyegzi, holott csak a zsarnok kormány hatalmat, kancsukot, Szibériát s Ural bérceit, mellyek alatt szerencsétlen orosz nép nyög s nyomorog, kellenék illetni, így a szerb nép is hitét üldözőibe, jogainak eltipróiba a hierarchia, s a hajdani országnomorgató magyarosztrák kormány helyett, mellynek vészes rohamát csupán a nép türelme korlátozá, a magyar népet a magyar nemzetet kárhoztatá. 16-ik Lajos elődei vétkeért bűnhődött. Ezen abnormis viszonyosság veszélyes tömkelegbe ránthat bennünket, nekünk a szélvészöl a polgári rendszer biztos révébe kell eveznünk, hol béke s igazság ölekeznek. Mátyás dicső korszakát, mellyre olly büszkék, olly lelkesültek vagytok, magyar és szerb közti egyetértés s testvériség idéze elő. —

Mellyekre nézve, ha ama végzeteljes Martius 15-ike nem pusztá phoenomen, hanem a teremtés azon magasztos napja, mellyben a népek Istene szárnyai alá fogadván, a magyar hazát, annak összes polgáraiba uj életet oltott, ha való az, — hogy Martius 15-én a nép fölség mint legfőbb itélet, a közvélemény alapján vivta ki dicsően diadalát, mellyel e három mennyei ige: szabadság, egyenlőség, testvériség, melly minden világi szabad álladalmakban fenálló különböző nemzetiségeket a közös haza érdekében egyé forraszt — valóságos testé vált, — ha való az; „hogy az ország egység egyedüli kapcsolata az egy diplomaticai nyelv lévén, midőn a magyar törvényhozás ezt kimondja, respectálja egyszersmind a kebelében levő külön ajkuak nemzetiségét is“ ha végre hihető az; miszerént azon idők immár elmúltak, midőn az absolutismus fellegrát, mellyről a nyögő néptömegekre kartácsok és bajonettok vigyorgtak, s mellyet lelketlenül számoló burocratia, felpöffeszkedett aristocratia, s a megváltó tanától eltért hierarchia cerberus módjára őrizvén, s a népet mint lelketlen authomatákat tekintvén, készek voltak azt mind annyiszor eltiporni, valahányszor az életének jelét adni, vagy jogérzetből eredő kan-

disággal a csuda fellegvár felszerkezetéről magának tudomást szerezni akarni mutatkozott, s ha a martius 15-ike a jövő polgári élet csalhatlan criteriuma, s ezen élet nem ábrány, hanem testé lett valóság, — akkor hidjétek hogy eme dicső nap örökre, végképen elfelejteté a szerb nemzettel a multak zordon emlékét, melly jelenleg azon hiszemben; miszerént ezentúl nem a hajdani fanatismussal, a mephistopheles gyártotta kormányval, nem az egykori de eadem nemzet képviselőivel, hanem egyenesen azon újra született nemes lelkületű magyar nemzettel, melly hajdani fénykorában is eránta mindig igazságos volt, leend intézkedése, bizalommal járul hozzátok, s hő kebellet csatlakozik a magyar hazához, melly jeleneg olly dicső, s mellynek most fia lenni dicsőség! mellyben hős elődjének porai nyugszanak, melly őt testvérileg védeni; ápolni fogja. E szent hitben reménylenek a józan szerb ajku polgárok, és hiszik, hogy azon fellengző néposztályok is, a rögtön feltűnt nagy események mámorában a régtől sinylett polgári elnyomatás által lelkökbe vésett ellenes indulatból kivetkezve, a féltékenység s bizalmatlanság rémképeit elosztatva rövidre magokhoz térendnek, s átlátván, miszerént a hajdani nyomasztó államrendszer gordiusi csomóját az összes honpolgárok szellemi fegyvere immár szétrombolá s ezzel minden népfajt a hazafiság tiszta öntudatára ébreszte vélünk kezét fognak, s ekkép magyar hon és nemzet eránt legőszintébb rokonszenv támasztatván, minden különböző nemzetiségek a haza szeretete által egybe csatoltatni fognak. S minthogy csak a béke, kölcsönös egyetértés és közre munkálás egyedüli emeltyüje a polgári jólétnek a haza jövő boldogságának, ki kell tisztelt honfiak engesztelődni a hős és részvétre méltó szerb ivadékkal, írjátok ki belőle a meggyökeredzett balvéleményt, adjátok meg a szerbeknek azon jót, mellyet vérrel kivivott jogainál fogva Isten és ember előtt megérdemlett, de mellynek élvezetétől az absolut államrendszer eltiltá, — az eddigi tetteket, mellyeket jogai érzetében nyilvánított, az igazság mérlege szerént ítéljétek el, miután ő nem kegyel-

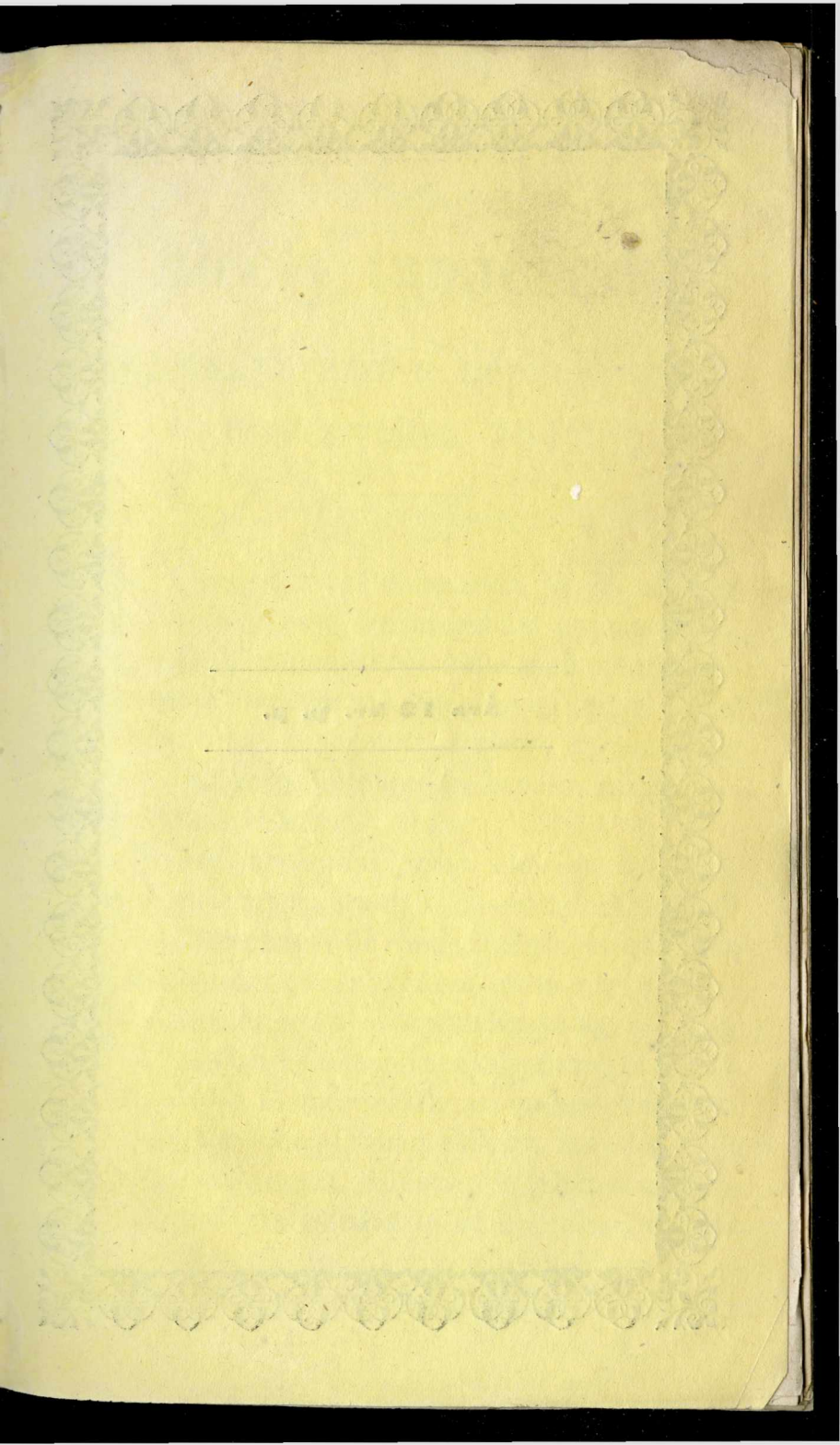
met, csak igazságot követel tőletek, segítsétek őt elő törvény és jog szentesítette törekvéseiben, tulárhoz önszeretet ösztönéből *) ne tagadjátok meg tőle a nemzet nevet, melly természet s erkölcsi törvények szerént tulajdona, ne törjétek pálczáat nemzetisége felett, mielőtt erről kellőleg felvilágosítva nem vagytok **) a jogszerű viszonyosságnál fogva adjátok meg neki nem csupán subjectív, hanem a realis népjogi egyenlőséget is, esmértessétek meg a szerb néppel Isten és imperator hit ágazatokon kívül a jelenkor magasztos trinum perfectumát: az ujjá született magyar hazát, nemzetet és igazság szeretetet! hogy ezek legyenek ezentúl jövő reményeinek vezérszillagai, s hogy ne mondhassák rólatok: „Ils veulent être libres, et ne savent pas être justes!“ intézzetek öszintén hozzá a francia ideiglenes kormány e szavait: „Soyez calmes, sérieux, prudents, et confiants, bannissez des vaines terreurs des allarmes retrospectives, nous ne vous demandons ni d'être gais par ordre, comme chez le Sultan Schahabaham, ni de vous divertir par décret et au nom de la sécurité publique. soyez intelligents!“ világosítsanak fel a kételkedők az eránt, miszerént az ujjá született magyar haza, felterjesztendő bajait magas lelkületű királyi helytartója, s felelős nemzeti kormányja által minden bizonnal orvosolandja — és ekkor higyétek a szerb nemzet hős dalaiba füzendi Vörösmarty dicső ihletét: „áldjon vagy verjen sors keze, itt élnünk s halnunk kell“; s ekkép a testvér szerb nép ismét rendíthetelen támasza leend e honnak, mellynek szabadságaért, dicsőségeért, boldogságaért élni fog, s ha kívántatik ezekért úgy mint hajdan dicsően meghalni tudand. —

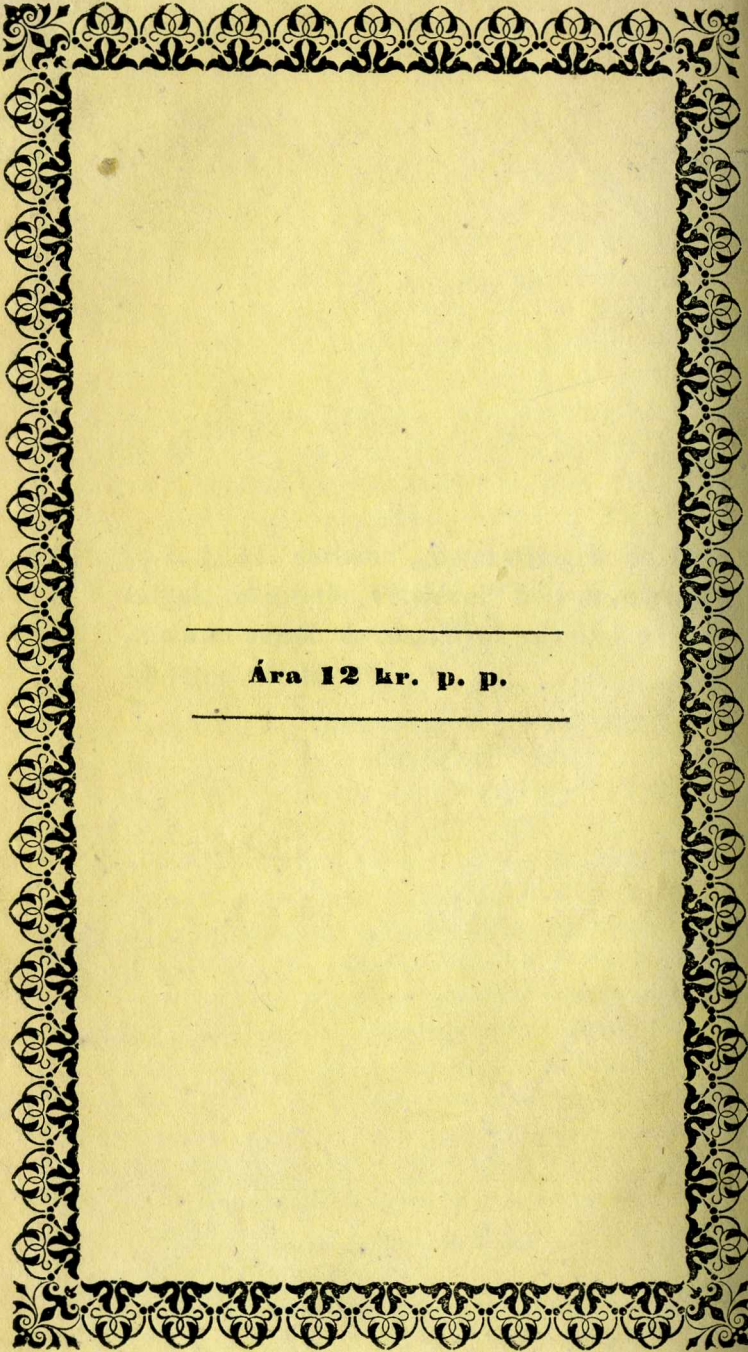
*) Selbsliebe regellos, ist der Anfang alles Unglücks, und aller Leidenchaften, aber in den Schranken der Mäßigkeit und Weisheit mit Gemeinliebe vereint ist die Quelle alles Glücks, aller Vollkommenheit, und der Weg zum Glück der Menschheit.

C. J. Weber. Democr.

**) Den Stab über eine Nationalität zu brechen, heiszt die Moralität beleidigen.

Herder.

A decorative border with a repeating floral and scrollwork pattern surrounds the central text.

Ára 12 kr. p. p.

